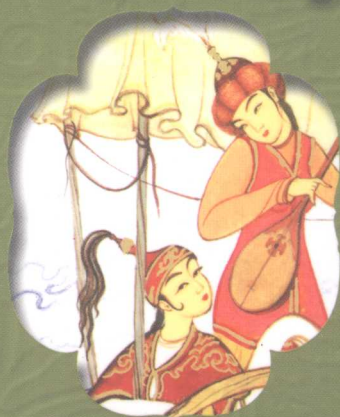

قازاق اۆمر ادهمير تيناش قازناسى

قازاق حالق زندهرى

4

شىنجاڭ حالق باسپاسى

قازاق اۆز اھل ۋەلىپە شىنجاڭ قازاقىسى

قازاق حالىق ازىھىرى

4

شىنجاڭ حالىق باسپاسى

۲۰۰۸ ۋىرجى

图书在版编目(CIP)数据

中国哈萨克民间文学大典.民歌.4: 哈萨克文/哈布拉德 编.—乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2008.8

ISBN 978 — 7 — 228 — 11713 — 0

I. 中... II. 哈... III. ① 哈萨克族—民间文学—作品综合集—中国—哈萨克语 (中国少数民族语言) ② 哈萨克族—民歌—作品集—中国—哈萨克语 (中国少数民族语言) IV. I277

中国版本图书馆CIP数据核字 (2008) 第121174号

责任编辑:阿 山

音乐编辑:胡 瓦 尼 西

责任校对:哈力木拉提

封面设计:夏 提 克

中国哈萨克民间文学大典 —

哈萨克民歌选 (哈萨克文)

(4)

哈布拉德 编

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

880×1230毫米 32开本 13.5印张

2008年8月第1版 2008年8月第1次印刷

印数: 1 — 3000

ISBN 978 — 7 — 228 — 11713 — 0 定价: 25.00元

از ۇلتتاردىڭ تايخداۋلى كىتاپتاردىن شىعارۋعا ارنالغان مەملە-
كەتتىك قارجى ارقىلى دەمەلگەن نىشان

全国少数民族出版资金资助项目

جاۋاپتى رەداكتور: اسان ابەۋ ۇلى
مۆزىكا رەداكتور: قۋانش بايمۇرات ۇلى
كوررەكتور: قالمۇرات جارمۇقامەت ۇلى
مۇقاباسىن كوركەمدەگەن: شاتتىق اغسا

قازاق اۋدىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى —

قازاق خالىق اندەرى

(4)

باسپاعا دايندىلعان: قابىلالدى ابدوللا ۇلى

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۆزىمى قىلاسى، وختۇستىك ازاتتىق كوشەسى، 348 - اۋلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ باباي باسپا ستەرى شەكتى سەرىكتىگىندە باسىلدى
فورمات 1/32 1230 × 880، 13.5 باسپا تاباق

2008 - جىل، تامىز، 1 - باسپاسى

2008 - جىل، تامىز، 1 - باسلىۋى

تىراجى: 3000 — 1

ISBN 978 — 7 — 228 — 11713 — 0

باعاسى: 25.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقىنىڭ اۋىز ادەبىيەتى ءوزىنىڭ كوركەمدىك - ىدەيا -
لىق نارىمەن، ەستەتيكالىق قۋات - تەگەۋرىنىمەن، ءتۇر -
جانرلارنىڭ مولدىمەن، تاقىرىپتىق جانە سىۋجەتتىك بايلىق -
مەن، قوعامدىق - ەلەۋمەتتىك جانە تارىيەلىك تەرەڭ مان -
مازمۇنىمەن ەرەكشەلەندى . ول كۈنە تاس داۋىرىندە پايدا بولپ،
تۈركىلىك ءۇستى باستان كەشىرگەن، ودان بەرى دە قازاق
حالقىنىڭ قالىپتاسۋ تاريحىمەن بىتە قايناسپ، بىرگە جاساپ
كەلە جاتقان تەڭدەسى جوق رۋحاني مۇرا . ول بايىرى اتا - بابالا -
رىمىزدىڭ نانم - سەنىمدەرىنەن، تاريحىنان، تۇرمىس -
تىرشىلىگىنەن، اسىل - ارمانى، يىلىك مۇراتىنان جان - جاقىتى
مالۇمات بەردى ءارى ۇلتتىق رۋحاني مادەنيەتتىڭ عاسىرلار
تىزبەگىندەگى تاريحي وزگەرىس، ەتيكالىق سانامەن قارايلاس
ءجۇرپ وتكەن جولدىن دا كوز الدىمىزعا ەلەستەتە الادى . اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ شىعارۋشىسى دا، تاراتۋشىسى دا، تىڭداۋشىسى دا -
حالىق . سوندىقتان ول شىن مانىندە، حالقتىڭ ءوز ەنشىسى
بولپ تابىلادى . ياعنى اۋىز ادەبىيەتى - حالق شىعارماشىلىق -
مىنىڭ ايرىقشا سالاسى، اۋىزشا شىعارلىق، اۋىزشا تاراعان
كوركەم ادەبىي تۈنىدىلاردىڭ جيىنتىق اتاۋى . سونىمەن بىرگە
عىلىم مەن مادەنيەتتە «حالىق شىعارماشىلىقى»، «حالىقتىڭ
اۋىزشا ءسوز ونەرى» دەيتىن اتاۋلار دا وسىعان جاقىن ماعىنادا
قولدانىلادى . 1846 - جىلى اعلىشىن عالمى ۆيلىيام تومس
ۇسىنعان فولكلور (اعلىشىنشا حالق دانالىقى) ءسوزى دە اۋىز

ادەبىيەتى ئاتاۋى ئۇششۇن حالقارالىق علمىي ئاتاۋ رەتلىنىدە قابىلىدان -
ئەن. بۇلاردىڭ قاي - قايسىسى دا ئىسىمىنىڭ ئورنىدا ئىسمى
قولدانىلىپ كەلەدى. باتىس ەۋروپا، ئامېرىكا، ئۆستىرالىيا حالقتا -
رىنىڭ ئۇچىمىدا بۇل ئىسىمىنىڭ مەنىسى ئىچىم ئۇچىمىدى، ول
ھالىقتىڭ كىيىم - كەشەك، قۇرال - جابدىق، ادەت - ئۇرىپ،
تۇرمىس - سالت، ئانىم - سەنىم، سونداي - اق، ئۇرلى كۆركە -
مۇنەرىس (پۈھىيا، مۇزىكا، ئىي، ويۇ - ورنەك، توقما ونەرى، ت. ب.).
تۇتاشتاي ئاتاۋ ئۇششۇن قولدانىلادى. بۇل جەمئىيەتلىك ەنەنە ول تەك
اۋىز ادەبىيەتلىك ەنەنە، «ئەنئەنىۋىي»، «ئەنئەنىۋىيەت» دەيتىن
ئۇچىمىدىن دە ساباقئاسىپ، مەنىلەسەپ جاتادى. قازاق ادەبىيەت
تائۇچىلىقىدا «اۋىز ادەبىيەت» دەگەن ئۇچىم دا «فولكلورلىق»
وسى مەنىدە ساباقئاس دەپ قاراۋعا ايدەن بولادى. بۇلار ئىسىم -
ئىسمى تولىق سىپاتتاي بەرەدى. اۋىز ادەبىيەتلىك زەرەتلىنىش
ئىسمى «فولكلور» دەپ ئاتاۋىمىزدا وسىعان بايلىنىستى.

ئىسىم وسى ئۇچىمىدىن باشلىققا الا وتىرىپ، قازاق ادەبىيە -
تىنە ئىچىك سىڭىرگەن ئىسىم ئۇچىمىدا ەنەنە مارتە شەكە
ئۇچىمىدىن «قازاق اۋىز ادەبىيەتلىك قازىناسى» دەگەن
فولكلور ئاتاۋىنا سىمىدى تاقىرىپتا ۇلاسىپالى كىتاپ شىعارۋدى
مىندەتكە الدىق. ماقسات - فولكلورغا جاتاندىن دۇنيەلەردى شامە
بار تولىق قامتۇ. وپتەكەنى، كۆشپەلى قوعامدا فولكلور بەلگىلى
ئىسىم ەۋەتتىك توپتىڭ ەنەنە شىعارماشلىقى ەمەس، جالپى
ھالىقتىڭ ەنەنە قاراسىنا، باتىرى مەن بىيەنە، بايى مەن كەدە -
يىنە ورتاق ونەر، امبەگە تىيەسەلى مۇرا. سول تۇستا بۇكىل قوعام
اۋىزشا ونەر مەكتەبى بولدى. وسىعان لايىق اۋىز ادەبىيەتلىك
جۇگى دە وراسان زور بولدى. ھالىقتىڭ تارىخىي زەرەتلىنىش،
فىلوسوفىيالىق وي - ئۇچىمىدىن، پەداگوگىيالىق تاجىرىبەسى،
ادامگەرشلىك ولشەمدەرى، كاسپىتىك ادەبىيەتكە ئاتان كۆركەمدىك

سۇرانشتارى، تەاتىرلىق ونەرگە تىيەسەلى ەسەسى اۋىز ادەبىيەتىنە جۇكتەلدى. ءس جۇزىندە اۋىز ادەبىيەتىنىڭ ارالاسپايتىن سالاسى قالعان جوق. ءىز بايىرى ائا - بابالارىمىزدىڭ وسىنداى ونەر مەكتەبىنەن جارالعان بارلىق دۇنيەلەرىنىڭ باسەن بىرىكتىرىپ جالىپى حالققا، كەلەر ۇرپاققا، زەردەلى زەرتتەرمەندەرگە تابىس ەتۇ ماقساتىندا «قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسىن» الدارىڭىزعا تارتتىق.

قازاق اۋىز ادەبىيەتى ۇلكەن تۇلعالدان باسپا ءسوز بەتتەرىندە جارىق كورىپ بولدى. ءىراق، ءالى دە شاشىراندى كۆيدە. رەفورما جاساپ، ەسك اشۇدان بەرگى 30 جىل بويى شىنجياڭ حالق باسپاسىنان ەرتەگى - اڭىزدار، قارا ولەڭدەر، قىسا - داستاندار، قازاق ەمشىلىگى، دەنە تاربىيە، ۇلتتىق اس - تاعامدار، ت.ب. فولكلورعا قاتىستى دۇنيەلەر ۇزبەي جارىق كورىپ كەلەدى. 1979-جىلدىن باستاپ «شالعىن» جۇرنالىن شىعارىپ اۋىز ادەبىيەتىنىڭ العاشقى سونى مۇرالارىن جىناپ تۇڭغىش توپتا باسلىم كورسەتتى. ءىز بۇل جولى وسى نۇسقالاردى نەگىزگە الا وتىرىپ جانە ەلىمىزدىڭ ءشى - سىرتىندا باسلىم تاپقان نۇسقالارىن سالىستىرۇ، سارالاۋ، تولىقتاۋ، رەتتەۋ ارقىلى جانرلار بويىنشا جۇيەلى قۇراستىرىپ وتىرمىز.

قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ ءتۇر - جانرلارى مول جانە كۇردەلى بولپ كەلتىندىكتەن جانرلىق جاقتان ءبولۇ بىزگە قىيىندىق تۇدىردى. ءتۇرلى تانىمدار ارا تالاس - تارتىمستان سوڭ اقىندار ايتىسى، اڭىز - ەرتەگىلەر، باتالار، اڭگىلتپاشتار، جۇمباقتار، جىراۋلار جىرلارى، زالڭ - جارىلار، كۇلدىرگىلەر، قارا ولەڭ - دەر، قىسا - داستاندار، ماقال - ماتەلدەر، مىسال - تامسىلدەر، تۇرمىس - سالت جىرلارى، ۇلەسكەرلەر، ۇلتتىق ويىندار، حالق اندەرى، شەجىرە، شەشەندىك سوزدەر دەپ ون سەگىز توپقا

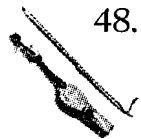
جىكتەدىك. علمىي بولۇپ جاعىنا قاتاق تالاپ قويغانىمىز بىر كەيىر وقشاۋ قالاتىن جانرلاردى وسى توپتىڭ ئىچىلى بىرىنە تەلىدىك. مىسالى: مىفتەرگە قايسىلار جاتادى، اڭىزدارغا قايسىلار جاتادى دەگەن سىياقتى ماسەلەلەرگە كەلگەندە پىكىر بىرلىگىنە كەلە المەندىقتان «اڭىز - ەرتەگىلەر» دەگەن بىر اتپەن جىبە - رىپ ئىچىلىنا قاراي ورنالاستىردىق. ماقال - ماتەلدەر بۇدان بۇرىنقى باسلىمداردىڭ جانە شەتەلدەگى باسلىمداردىڭ بارىندە تاقىرىپتارغا بولىنگەن، بىراق، مۇنداي ماقال - ماتەلدەر وتە كوپ قايتالانادى، ويتكەنى، قازاقنىڭ بىر ماقالى بىرنەشە ماعىنا بەرىپ، بىرنەشە تاقىرىپتى قامىتىدى. سوندىقتان بىز القاۋىت تارتىپكە سالىپ (بىرىنشى جولدىڭ بىرىنشى دىبىسىن نەگىز - گە الپ شىعاردىق). حالق اندەرىنىڭ قاي بىرىن الساق تا تۇلۇ اڭىزى، تارىخى بار بارى حالقتىق قاسىيەتى بويىنشا كوپ ۋارىانتى. بىز حالق اراسىنا ەڭ كوپ تاراعان بىر نەمەسە بىرنەشە ۋارىانتىن نەگىز ەتتىك. سونىمەن بىرگە مۇمكىندە - گىنشە ەڭ بايرىعى نۇسقاسىن الۋدى ولشەم ەتتىك. ال، بەتاشار مەن باتالار تومىنا دا وسى ۇردىستى ۇستاندىق، نەگىزىنەن حالقتىق سىپات العان تۇندىلاردى بەردىك. قالعان پىكىردى وقىرمان ۇز قولدارىنا العان سولڭ ايتار دەپ وسى بويىنشا باسۋعا كەلىستىك.

شىنجاڭ حالق باسپاسى
2008 - جىل، شىلدە

مازمۇنى

- 2.....ئايلىم
- 4.....مولدىر كوز
- 6.....ماتارى، سابات - اي
- 8.....مونتيدىم
- 10.....ماۋسىمجان
- 12.....مايدا قوڭىر كوڭىل جاي
- 14.....مىناش
- 16.....ماقپال (1)
- 18.....ماقپال (2)
- 20.....مارقا كول
- 22.....مونتيدىم جەڭشە - اي
- 24.....مارغۇلان - اي
- 26.....مارپۇغاي
- 28.....مىنگەن اتمم ءوز اتمم
- 30.....نۇران
- 32.....ناز قوڭىر
- 34.....نوعايبايدىڭ ءانى
- 36.....نۇرلى دۇنيە
- 38.....نۇعى - اي
- 40.....نۇرلان جامال - اي
- 42.....نۇبى - اي
- 44.....وي، ەلىگاي
- 46.....وي جايلاۋىم
- 48.....وي قالقا

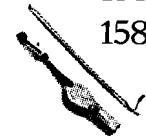

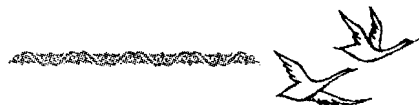
- 50..... وي ساۋلەم (1)
- 52..... وي ساۋلەم (2)
- 54..... وي ساۋلەم (3)
- 56..... وي سىرعا
- 58..... وي كوك
- 60..... وي قايشا
- 64..... وي - وي كوكەم
- 66..... وي قۇرىم، وي ساۋلەم
- 68..... وي - حوي - حوي
- 70..... وي، اسىل بەكزات
- 72..... وسىلاي زامان وسىلاي
- 74..... ويىرىم - اي جەڭگەي - اۋ
- 76..... ويلانشى ءوزىڭ
- 78..... ويىرىم - اي بۈپەم - اي
- 80..... وحوي - جالغان
- 82..... وحوي
- 84..... وي بۇراڭ بەل
- 86..... وي اھاۋ
- 88..... وكىپەلەدىم مەن ساعان
- 90..... وي جان ساۋلەم
- 92..... وي بۇراڭ بەل - اي
- 94..... وي اسىل - اي
- 96..... وي - ەي - اۋ
- 98..... وي گىگاي، ساۋلەم - اي
- 100..... وي - وي
- 102..... وسىلاي جاماعاتىم - اي
- 104..... وي ءالاي، يلايىم يلاي

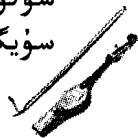

- 106..... وي ەلىك گايى - گايى
 108..... وي - وي - اي
 110..... وتىرىك ولەڭ
 112..... وتەدى - اۋ پانى امال جوق
 114..... پاي - پاي (1)
 116..... پاي - پاي (2)
 118..... پاي - پاي (3)
 120..... پاي - پاي - پاي
 122..... پاي - پاي تاماشا
 124..... پەريزات
 126..... ساۋلەم - اي (1)
 128..... ساۋلەم - اي (2)
 130..... ساۋلەم - اي (3)
 132..... ساۋلەم - اي (4)
 134..... ساۋلەم - اي (5)
 136..... ساۋلەم - اي (6)
 138..... ساۋلەم - اي (7)
 140..... ساۋلەم - اي (8)
 142..... ساۋلەم - اي (9)
 144..... ساۋلەم - اي (10)
 146..... ساۋلەم - اي (11)
 148..... ساۋلەم - اي (12)
 150..... ساۋلەتاي (1)
 152..... ساۋلەتاي (2)
 154..... ساۋلەتاي (3)
 156..... ساۋلەتاي (4)
 158..... سار ەبيداي (1)

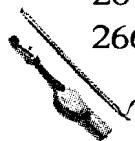

- 160.....سار ۋىيداي (2)
- 162.....سار ۋىيداي (3)
- 164.....سامال - اي
- 166.....ساۋلەم، ساۋلەم، ساۋلە - اي
- 168.....سارجەر قۇمغان - اي
- 170.....سامارقاندا ساندىل بار
- 172.....سلىنىدىم ساۋلەم ۋوزىڭدى
- 174.....ساندالاي كەر
- 176.....سالەمدە
- 178.....سلىنىدىرغان ساۋلەم - اي
- 180.....سلىنىش (1)
- 182.....سلىنىش (2)
- 184.....سلىنىش (3)
- 186.....سايالى وزەن بۇلىن - اي
- 188.....سايالى وزەن
- 190.....ساياداعى بۇلبۇل - اي
- 192.....ساۋلەم سەنىڭ سىرتىڭنان
- 194.....سۇ شىندە مەترە
- 196.....سۇر جورغا
- 198.....سۇر مەرگەن (1)
- 200.....سۇر مەرگەن (2)
- 202.....سۇر جەلگەنشە
- 204.....سۇر جەكەي
- 206.....سۇلۇڭ عاي
- 208.....سۇيگەن جار
- 210.....سۇلۇڭ قىزدىڭ سىنى
- 212.....سۇيگەن ساۋلەم

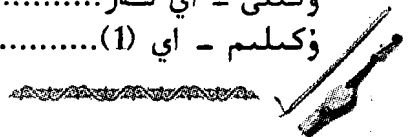

- 214.....سەن اق قويان قورىمداعى
- 216.....سىلدىرلا كۈمەي سىرلاس جان
- 218.....سۆ سارى ۋىرەك
- 220.....سىرعالى جەڭگەي
- 222.....سىر تەگەنە
- 224.....سىرعالىم
- 226.....سىلقىم - اي
- 228.....سارى التاي
- 230.....سايداعى ساندۇعاش
- 232.....سارىن
- 234.....سايراشى ءبىر بۇلبۇل - اي
- 236.....سالەم حات
- 238.....سۈر جەلگەن
- 240.....سالغىنش *انى
- 242.....سالغىندىم التاي
- 242.....سىڭغىر باي
- 246.....تۇعان جەر (1)
- 248.....تۇعان جەر (2)
- 250.....تۇرماس ەسىل جاستىق شاق
- 252.....تولىقسىعان تولعان - اي
- 254.....توبىلعى ساي
- 256.....تۈيمەلى - اي
- 258.....تاي بۇرىلدىڭ شاپىسى - اي
- 260.....توپ شەڭگەل (1)
- 262.....توپ شەڭگەل (2)
- 264.....تالما بەل
- 266.....تالما بەل جارمى - اي

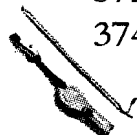

- 268.....تالابىم
- 270.....توبىلى - اي
- 272.....تويدا تاتۇ ەكەۋ - اي
- 274.....ئىل بۇلبۇل
- 276.....تىلەۋ قاباق
- 278.....تاي بۇرىل ات
- 280.....تال كۈزەتكەن
- 282.....تومپىدىم
- 284.....تۈسىم - اي
- 286.....ۋىگاي (1)
- 288.....ۋىگاي (2)
- 290.....ۋىگاي (3)
- 292.....ۋىگاي (4)
- 294.....ۋىگاي (5)
- 296.....ۋىگاي - اي (1)
- 298.....ۋىگاي - اي (2)
- 300.....ۋىگاي - اي (3)
- 302.....ۋىگاي - اي (4)
- 304.....ۋىگاي - اي (5)
- 306.....ۋىگايىم
- 308.....ۋا، شىركىن، ەركەم
- 310.....ۋىلاي
- 312.....ۋىگاي ساۋلەم
- 314.....ۋىكىلى ۋىرەك (1)
- 316.....ۋىكىلى ۋىرەك (2)
- 318.....ۋىكىلى - اي كەر
- 320.....ۋىكىلىم - اي (1)

- 322.....ۈكىلىم - اي (2)
- 324.....ۈكىلىم - اي بۇرلەن - اي
- 326.....ۈكىلى قۇربىم
- 328.....ۈكىلى - اي
- 330.....ۈكىلى جەڭگەي
- 332.....ۈكىلى قىز
- 334.....ۈپالى قىزىل قىر مۇرىن
- 336.....ۈكىلىم ايداي
- 338.....ۈي قارغا - ۈ
- 340.....ۈي - ۈي جەڭشە - ۈ
- 342.....ۈي - باي سامەن شال
- 344.....ۈكىلىم ايداي قوڭىر جاي
- 346.....حالاۋلىم (1)
- 348.....حالاۋلىم (2)
- 7 350.....حالاۋلىم - اي
- 352.....حاۋ - لي لي - ەلاي (1)
- 354.....حاۋ - لي لي - ەلاي (2)
- 356.....حاۋ - لي لي - ەلاي (3)
- 358.....شاشىباۋلى - اي تەڭگەم
- 360.....شىرالاى ساۋلىم
- 362.....شېبار لەش وي جايلاۋ
- 364.....شېبار تۇشا
- 366.....شىركىن داۋرەن - اي
- 368.....شاقباق وي
- 370.....شىركىن - اي (1)
- 372.....شىركىن - اي (2)
- 374.....شىركىن - اي (3)

- 376.....شرىكىن - اي (4)
378.....شرىكىم ويلانىشى ءوزىڭ
380.....شرىكىن جالغان
382.....شىلى وزەن
384.....شىنار - اي
386.....شاپىباي - اۋ
388.....شېبار اعاش
390.....بىگاي - اۋ
392.....بدىگاي
394.....بدىگاي شىرىكىن، كۈنىم - اي - اۋ
396.....بدىگاي - گوي
398.....برىكۋجان
400.....ءىرياي (1)
402.....ءىرياي (2)
404.....لىك - اي (1)
406.....لىك - اي (2)
408.....ئىچۈ شاش
410.....ءىرياي - اۋ
412.....برىاۋ - ايداي
414.....برىاۋ - لىاۋ
416.....ئىشماي تور ات

